

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Alenka Podobnik

Sociološki vidiki rejništva

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Alenka Podobnik

Mentorica:izr. prof. dr. Alenka Švab

Sociološki vidiki rejništva

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorici dr. Alenki Švab za strokovno pomoč, koristne nasvete in usmerjanje. Še posebej sem ji hvaležna za njeno nenehno dostopnost in hitro pomoč pri odpravi kakršnihkoli ovir pri nastajanju diplomskega dela.

Zahvaljujem se centrom za socialno pomoč v Ljubljani in njeni okolici ter vsem sodelujočim pri intervjujih za prijaznost in nesebično pomoč pri nastajanju empiričnega dela, kar mi je omogočilo uspešno dokončanje diplomskega dela.

Najlepše se zahvaljujem mentorici za prakso in strokovni delavki na oddelku za rejništvo gospe Darinki Prinčič-Nemac iz Centra za socialno delo Ljubljana Vič-Rudnik, ki mi je strokovno predstavila rejniško dejavnost v teoriji in predvsem praksi ter posledično prispevala k lažjemu razumevanju delovanja te dejavnosti.

Hvala tudi vsem tistim, ki ste tako ali drugače prispevali k nastanku tega dela, ter tistim, ki ste me tekom študija razbremenjevali in pozitivno vzpodbujali.

Posebno zahvalo pa namenjam staršem Anici in Janezu ter bratu Janezu in njegovi družini, ki so verjeli vame in me v času študija podpirali.

Sociološki vidiki rejništva

Rejništvo je posebna oblika varstva in vzgoje otrok, ki iz različnih razlogov začasno ne morejo prebivati v biološki družini. Je ena izmed oblik socialnega starševstva, ki se mu v sodobnem času namenja vse več pozornosti, njena posebnost pa je socialna in čustvena odvisnost posameznikov med seboj. Kot oblika socialnega starševstva pa je rejništvo zaradi svoje družbene funkcije v primerjavi z biološkim starševstvom zapostavljeno in marginalizirano. Biološko starševstvo se namreč zaradi religiozne in tradicionalne konceptualizacije starševskega odnosa, ki temelji na biološki zvezi med odraslim in otrokom, favorizira in ideologizira, saj naj bi bila biološkost edini pogoj za starševsko razmerje. Med rejniki in rejenci torej ne bi bil možen starševski odnos, saj ga ne tvori biološka vez, temveč socialna. Novejše sociološke študije pa ugotavljajo, da so med člani bolj kot biološke vezi pomembni odnosi, ki izpostavljajo socialno-čustveno razsežnost. Poleg tega se starševsko razmerje med odraslim in otrokom oblikuje na podlagi odločitve, skrbi in ljubezni, neodvisno od bioloških povezav. Namen diplomskega dela je opredeliti biološki in družbeni vidik starševstva in ga v pravnem in družbenem okviru analizirati na primeru rejništva.

Ključne besede: družina, biološko starševstvo, socialno starševstvo, rejništvo.

Sociological views of foster care

Foster care is a special form of care and upbringing for children who are temporary unable to live with their birth families due to various reasons. It is one possible form of social parenthood that is being paid more and more attention to in contemporary times. It is characterized by a social and emotional interdependence between individuals. However, as a form of a social parenthood, foster care is overlooked and marginalized compared to biological parenthood due to its social function. Biological parenthood is favoured and idealized due to the religious and traditional conceptualisation of parental relationship, which is based on a biological alliance between an adult and a child. Its biological characteristic is the only condition for a parental relation. A parental relationship between foster parents and foster children should therefore not be possible since it is not formed by a biological connection, but by a social one. However, modern sociological studies have established that not only biological connections are significant for relationships between members of the family; social and emotional connections are just as important. Furthermore, a parental relationship between an adult and a child is formed independently of biological linking based on decisions, care and love. The purpose of this thesis is to define a biological and social basis of parenthood and analyse it from social and juridical viewpoints using an example of foster care.

Key words: family, biological parenthood, social parenthood, foster care.

KAZALO

1 UVOD.....	6
2 DRUŽINA.....	8
2.1 Definiranje pojma družine	8
3 POZNOMODERNO RAZUMEVANJE BIOLOŠKEGA IN SOCIALNEGA STARŠEVSTVA	12
3.1 Definiranje pojma starševstvo.....	12
3.2 Socialno starševstvo in sorodstvo	13
3.3 Vloge udeleženi v odnosu do otroka.....	14
4 IZVOR GLORIFIKACIJE BIOLOŠKEGA STARŠEVSTVA	16
5 SOCIALNO STARŠEVSTVO BREZ PRAVNE PODLAGE	18
6 REJNIŠTVO IN REJNIŠKA DRUŽINA	19
6.1 Namen in ureditev rejništva	19
6.2 Zakonska podlaga rejništva.....	20
6.3 Zgodovinski okvir rejništva	21
7 ŽIVLJENJE V REJNIŠKI DRUŽINI.....	24
7.1 Metodologija in potek raziskave.....	24
7.2 Rezultati raziskave	25
7.3 Diskusija	30
8 ZAKLJUČEK	32
9 LITERATURA	34
PRILOGI:.....	37
Priloga A: Intervju za rejnice	37
Priloga B: Intervju za nekdanjega rejenca	40

1 UVOD

Družina in družinsko okolje sta pomembni izkušnji za otroka, saj mu nudita ljubezen, varnost, toplino, oporo, občutek pripadnosti in zaželenosti, ki so bistvene lastnosti za njegov zdrav duševni in telesni razvoj. Zagotovitev teh lastnosti je odvisna od pripravljenosti in ljubezni odraslih članov družine. Nekateri starši pa včasih zaradi različnih situacij in razlogov otroku ne morejo zagotoviti ustreznih življenjskih pogojev, saj v opravljanju starševskih funkcij odpovedo. Otrok postane zapostavljen, zlorabljen ali kako drugače zanemarjen. Zaradi tega mu je treba zagotoviti drugo, ustrežnejše okolje, ki bo prav tako nudilo družinsko izkustvo. Na tem mestu posreduje center za socialno delo, ki vključuje rejniške družine, katerih namen je otroku zagotoviti skrb, vzgojo in ljubezen, ki je običajno prisotna v »normalnih« družinah. Le tako se bo otrok lahko primerno razvijal in kljub življenju v nebiološki družini, za krajši ali daljši čas, pridobival potrebne družinske vzorce.

Funkcijo staršev lahko na primer prevzamejo rejniki, ki v odnosu do otrok oziroma rejencev opravljajo dolžnosti, povezane s statusom starševstva. Vendar rejniki kljub opravljanju starševskih nalog v pravnem in družbenem okviru niso priznani kot starši oziroma socialni starši. Na drugi strani pa se biološkim staršem, četudi ne izvršujejo starševskih dolžnosti, zaradi biološkosti samodejno pripisuje status staršev. Rejniki tako v primerjavi z biološkimi starši in njihovim dominantnim položajem postanejo marginalizirani.

V diplomskem delu se bom ukvarjala z analizo bioloških in družbenih vidikov starševstva na primeru rejništva. Ugotavljal bom razloge za zgoraj omenjeni položaj rejnikov in poskušala dokazati, da se rejnikom prav tako kot biološkim staršem lahko prizna status socialnih staršev. V teoretičnem delu bom definirala pojem družine in z njo povezane družinske spremembe, opredelila koncept starševstva ter podrobneje socialnega starševstva in sorodstva, predstavila izvor prioritizacije biološkega starševanja in zgodovinski okvir socialnega starševstva brez pravne podlage. Nadalje se bom osredotočila na en vidik socialnega starševstva in natančneje opredelila rejništvo v okviru njegovega namena, ureditve, zakonske podlage in zgodovinskega razvoja na ozemlju Slovenije.

V empiričnem delu bom predstavila ugotovitve intervjujev z rejnicami in nekdanjim rejencem ter jih povezala s teoretičnim delom naloge. S tem bom potrdila ali ovrgla postavljeno hipotezo, ki se glasi: *Zaradi ideologije in favoriziranja biološkega starševstva, rejniki v družbenem in pravnem smislu niso definirani kot starši.*

2 DRUŽINA

Sociološko gledano je družina pojem, ki je »izmikajoč, potreben nenehnega dogovarjanja in neprestanega usklajevanja« (Newman 1999, 5). To je predvsem posledica dejstva, da družina ni nekaj naravno danega, ampak konstrukt, ki se spreminja v različnih zgodovinskih, družbenih in kulturnih kontekstih. Dodatno težavo v sociološkem opredeljevanju družin v zahodnih sodobnih družbah predstavlja še intenzivno spreminjanje družinskega življenja, kjer prihaja do vse večje pluralizacije družinskega življenja in družinskih oblik. Nekoč najbolj razširjena nuklearna družina izgublja svoj primarni status med družinskimi oblikami, saj je opazen trend zmanjševanja števila nuklearnih družin in naraščanja števila alternativnih oblik družinskega življenja, kot so reorganizirane, istospolne, enostarševske družine itd. Zaradi tega se strokovnjaki in znanstveniki že več kot dve desetletji ukvarjajo s problemom oblikovanja ustrezne definicije, ki bi vključevala vse oblike družinskega življenja (Rener v Rener in drugi 2006, 13). Pojem družine moramo zato v tem kontekstu razumeti kot dinamičen pojem, ki se ves čas spreminja.

2.1 Definiranje pojma družine

Definiranje družine je izredno pomembno in potrebno obravnave, ker deluje preskriptivno, kar pomeni, da predstavlja neke vrste »družbeni napotek in diagnozo«, ki vpliva na in je hkrati odraz naših moralno ideoloških predstav in socialno političnih delovanj (Rener v Rener in drugi 2006, 14). Zaradi tega moramo biti pri definiciji pozorni, da zajema bistvene elemente družin, ki le-te ločujejo od podobnih oblik skupnosti, kot so partnerska zveza, zakonska zveza, gospodinjstvo in sorodstvo, hkrati pa vključuje tudi poznomoderne trende družinskega življenja, kot je zgoraj omenjena pluralizacija.

Definicija družine bi morala tako po Renerjevi vsebovati tri pomembne komponente. Morala bi biti razlikovalna (zajemala naj bi bistvene dimenzije, ki družine konstituirajo in hkrati razločujejo od podobnih oblik vsakdanjega življenja ljudi, kot sta gospodinjstvo ali zakonska zveza), inkluzivna (ki bo zajela vse tiste oblike in načine družinskega življenja, ki se realno pojavljajo ter med njimi ne bo razlikovala na podlagi ideoloških sodb) ter operativna (ki bo učinkovita, tako da jo bo mogoče

uporabljati v državno-administrativnem in raziskovalno-informacijskem delu) (Rener v Rener in drugi 2006, 15).

S sociološkega vidika lahko družino definiramo kot »skupino oseb, ki živi v skupnem gospodinjstvu in jo sestavlja vsaj en otrok in vsaj ena odrasla oseba ter je med seboj povezana z zakonsko zvezo ali s kohabitacijo in starševskim razmerjem« (Nowotny, Fux, Pinnelli v Rener in drugi 2006, 16).

Definicij družin je mnogo, in kot trdi Newman (1999, 5), je naloga izmisliti si univerzalno definicijo, s katero bi se vsi strinjali, »podobno poskusom, da bi na steno zabili puding«. A pri Organizaciji združenih narodov (OZN) je skupina strokovnjakov za področje družin, ki jo je vodil profesor Wilfred Dumon s katoliške univerze v Loevenu (Belgija), oblikovala takšno definicijo, ki je kar najbolj sprejemajoča (inkluzivna) in kar najmanj diskriminatorna ter naj bi veljala za globalno: »Družino predstavljajo vsaj en odrasel človek ali skupina ljudi, ki skrbi za otroka/-e in je kot taka prepoznana v zakonodajah ali v običajih držav članic« (Family: Forms and Functions v Rener 2006, 16). Bistveni element te definicije je skrb za otroka, ki družino definira in ločuje od podobnih oblik skupnosti, kot so partnerska zveza, zakonska zveza, gospodinjstvo in sorodstvo, poleg tega pa vključuje tudi alternativne oblike družin.

Ko se zdi, da je problem definiranja družine rešen, se soočimo z drugo težavo, saj se sociologi in raziskovalci ne srečujejo samo s težavami pri definiranju družine, temveč tudi s tem, kako razbiti idejo o tradicionalni nuklearni družini, ki je že od petdesetih let 20. stoletja močno prisotna v kolektivnih imaginarijah zahodne kulture. Ta namreč povzroča, da so vse druge družinske oblike in načini življenja opredeljeni v razmerju do nje. Predstava o nuklearni družini kot prevladujoči družinski obliki sodobnih družb je tako močno ukoreninjena v moralnih, političnih in medijskih družinskih diskurzih, da si le-ti jemljejo pravico razsojati, kaj je normalna družina. Ta predstava je široko sprejeta, zato se druge družinske oblike razumejo kot »nenavadne«, »odklonske« in celo »patološke« (Rener v Rener in drugi 2006, 21). Poleg tega jedrna družina kljub raznovrstnosti družinskih oblik velja za tisto, ki v vseh družbah najbolje ureja človeško reprodukcijo, socializacijo, seksualnost in vzgojo otrok. Prav te značilnosti pa naj bi bile nujne za obstoj katerekoli družbene skupnosti, zato naj bi jedrna družina

predstavljala osnovno celico vsake družbe (Murdock, Parsons v Rener in drugi 2006, 23).

Kljub razširjenosti idealno tipske podobe nuklearne družine, o kateri je pisal sociolog Talcott Parsons, predstavlja ta oblika danes manj kot 20 odstotkov vseh družin v Evropi (Muncie in Langan v Rener in drugi 2006, 21; Shapiro v Zaviršek 2006, 204). Zaradi tega obstaja že od šestdesetih let prejšnjega stoletja ideološki oziroma zgodovinsko-kulturni spopad, saj so se že v tistem času oblikovale različne alternativne oblike družinskega življenja, ki ogrožajo in spodjedajo jedrno družino, to nezadovoljstvo pa se izraža v govorici o »krizi družine« (Rener v Ramovš 1995; Satir 1995; Rener in drugi 2006, 20). Musek celo pravi, da ni »v krizi le tradicionalna oblika družine, ampak je resno prizadeto družinsko življenje nasploh« (Musek 1995, 170). Takšni ideološki pogledi so pogosto zazrti nazaj v mitsko preteklost, ko naj bi bile družine boljše, varnejše, stabilnejše, družinsko življenje pa manj egoistično ter bolj solidarno (Rener in drugi 2006, 20).

Kriza družinske institucije je predmet številnih družboslovnih razprav, a Collins in Coltrane (1998) napovedi o morebitnem izginotju družinske institucije označujeta kot pretirane. Poleg tega »tukaj ne gre za krizo družinske institucije, pač pa za krizo določenega modela, določene predstave in ideologije družine« (Rener in Švab 1996, 43; Keržan 1996, 134). Družine namreč v preteklosti niso bile nič bolj stabilne, varne in solidarne, temveč so ljudje, tako kot v sodobnem času, živeli v številnih in različnih oblikah družin. To nam razkriva, kako zelo so socialno zgodovinske študije družine potrebne mitske konstrukcije, da bi uveljavile politične zahteve po sodobnosti (Rener in drugi 2006, 20).

Samoumevno središče idealnega modela nuklearne družine tako zapletajo različne kohabitacije, posvojitve, razveze in ločitve, ponovno vzpostavljene družine itd. Svet se spreminja in z njim tempo življenja, zato moramo pričakovati, da se bo vzporedno z njim spreminjala tudi družina.

Poleg tega novejša sociološka študija ugotavljajo, da je prišlo na področju družinskega življenja poleg naraščanja števila alternativnih družinskih oblik še do nekaterih drugih pomembnih sprememb. Po mnenju nekaterih strokovnjakov naj bi bile te celo najpomembnejše. Te spremembe izpostavljajo subjektivno pripisovanje

pomena intimnim razmerjem in ne objektivno formalnim zakonskim ali krvnim zvezam, kar pomeni, da so bolj kot biološke vezi pomembni socialni odnosi med člani. »Subjektivno doživljanje družine povezuje ljudi, ki lahko živijo v različnih gospodinjstvih del časa ali ves čas, ljudi, ki jih povezujejo zakonske ali sorodstvene vezi, ali preprosto ljudi, ki so se odločili za pripadnost določeni družinski skupnosti, ker si z določenimi osebami delijo materialne vire, skrb in nego, odgovornost in dolžnosti« (Golombok v Rener in drugi 2006, 22).

Ta »subjektivna in negovalna« definicija družine je bila omenjena že pred leti in sicer s strani staroste evropske sociologije družine, W. Dumona, ki je poudarjal, da se bo razumevanje družine, ki bo izpostavljalo čustveno-oporno razsežnost, vse bolj uveljavljalo. Vendar pa doslej še nimamo razvitega besednjaka, ki bi bil ustrezen za takšno konceptualizacijo družin, zato s starim konceptom še naprej pokrivamo vse mogoče (Rener in drugi 2006, 23).

3 POZNOMODERNO RAZUMEVANJE BIOLOŠKEGA IN SOCIALNEGA STARŠEVSTVA

Do sprememb posledično prihaja tudi pri dojemanju starševstva, saj družina brez starševskega razmerja ne more obstajati. Švab zatrjuje, da so spremembe v starševstvu oziroma starševskih razmerjih ena izmed ključnih sprememb, ki se dogajajo v sodobnem družinskem življenju (Švab 2001). V tradicionalnih predstavah je veljalo, da starševski odnos tvori biološka povezava med odraslim in otrokom, ki naj bi bila med drugim tudi merilo kakovostnega starševstva. Vendar to ne pomeni več samo odnosa med materjo, očetom in otrokom, ki temelji na biološki zvezi, temveč tudi ali samo na socialno-čustveni, kar bo prikazano v nadaljevanju.

3.1 Definiranje pojma starševstvo

Beseda starševstvo nam v misli priključuje podobo klasične družine, kot so otrok ter njegova biološka mati in biološki oče, ki skrbita zanj. Ta podoba ni napačna, le omejena je na eno obliko družinske sestave. Napačna je predstava o tem, da skrb za otroka oziroma vloga staršev pripada izključno biološko najbližjima osebam, torej materi in očetu. Zakonodaja v Sloveniji ne daje enakih pravic staršem, ki z otroki niso genetsko povezani, razen v primeru posvojitve¹, krvni starši pa imajo do otrok samoumevne pravice. Zaradi tega moramo na prvem mestu o starševstvu razmišljati kot o vprašanju samodefinitivnosti – kaj torej starševstvo kot koncept pomeni. Zavirškova (2009, 10) dodaja, da je treba pojem starševstva in s tem medčloveških odnosov na sploh konceptualno razširiti, saj starši niso in ne morejo biti zgolj tisti, ki so z otrokom povezani biološko ali po poročni aliansi dveh odraslih oseb.

Keržan (2009, 139) definira starševstvo kot »življenjski projekt posameznika, od katerega je odvisna naslednja generacija, projekt, ki oblikuje tako starše kot otroke, in je s stališča starša predvsem njegova avtonomna odločitev«. V primeru, če posameznik ne postane starš skozi mišljenjski proces in prilagajanje, torej z zavestno odločitvijo, ki pripelje do skrbnega in čustvenega odnosa odraslega do otroka, ne more postati starš, temveč samo roditelj oziroma roditeljica. Starševstvo lahko torej

---

¹ S posvojitvijo kot posebno obliko varstva mladoletnih otrok nastane med posvojiteljem in posvojencem enako razmerje, kot je med starši in otroci. (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR), Ur. l. RS 69/2004, 7. člen)

opredelimo kot »razmerje med odraslim in otrokom, ki temelji na želji, odločitvi, ljubezni in skrbi odraslih« (Keržan 2009, 139).

S takšno opredelitvijo starševstva bi se strinjal marsikdo, a nekateri bi na prvo mesto in izključno še vedno postavili biološko povezavo med odraslim in otrokom. Pomen bioloških vezi pred socialnimi je namreč posledica tradicionalne konceptualizacije otroka kot »podaljška«, »naravnega naslednika« in »nadaljevalca vrste« (Zaviršek 2006, 207). To moč biološkega starševstva lahko povežemo s teorijo dominacije, kjer se prek izključevanja drugega pokaže »velikost« prvega in se tako utrjuje dominantna kultura. Medtem pa, ko se biološko starševstvo povečuje, se v njem spregledajo nasilje in različne zlorabe, socialno starševstvo pa se na ta način patologizira in zmanjšuje njihov pomen (Zaviršek 2006, 208).

3.2 Socialno starševstvo in sorodstvo

Socialno sorodstvo in starševstvo nista »novi« obliki medsebojnega življenja, saj ju poznajo vse človeške družbe, kolikor daleč sežejo raziskovanja. Novi sta le v svojih konceptualizacijah in tem, da ju tudi na zakonodajnem področju, ki naj se približuje potrebam in praksam vsakdanjega življenja posameznikov, ne moremo več spregledati (Zaviršek 2006, 204).

Socialno starševstvo je družbeni odnos, socialna kategorija in koncept, ki zaradi sprememb v vsakdanjem življenju ljudi pridobiva vse večjo znanstveno pozornost (Zaviršek v Zaviršek 2009, 4). Pojem *socialnega starševstva* se uvaja zato, ker pojem »staršev« praviloma predpostavlja krvno povezavo med odraslim in otrokom (ali vsaj poročno zvezo med dvema odraslima). Z njim poudarimo, da vsa starševstva ne temeljijo samo na bioloških povezavah, zato je o tem pojmu relevantno govoriti takrat, ko imamo v mislih zvezo med otroki in odraslimi, ki jih ne zaznamujejo t. i. biološke zveze, temveč socialno-čustvene. To pomeni, da odrasli prevzame ekonomsko skrb in odgovornost ter spremlja otroka pri odraščanju v daljšem časovnem razdobju (Zaviršek 2008, 12).

Socialno starševstvo torej definiramo »kot socialni odnos in obenem kot socialno situacijo, v kateri v družinski skupnosti ali gospodinjstvu ena ali več odraslih oseb z otrokom/otroki niso biološko povezane, so pa v tesnem čustvenem razmerju, kar

pomeni, da opravljajo vsakodnevne starševske funkcije v daljšem časovnem obdobju (ekonomske, socialne, vzgojne, čustvene)« (Zaviršek 2006, 205). Odrasli se dojemajo za otroka kot »pomembni drugi«, torej kot njihovi starši, ne glede na to, ali so tako definirani tudi v pravnem smislu. In obratno, tudi otroci odrasle, kljub temu, da niso posredovali gensko-biološkega materiala, dojemajo kot svoje starše in »pomembne druge« ne glede na zakonodajo.

Pomembno je omeniti tudi socialno sorodstvo, saj je socialno starševstvo del socialnega sorodstva, medtem ko socialno sorodstvo ni nujno tudi socialno starševstvo. Med socialne starše, ki najpogosteje tvorijo tudi socialno sorodstvo, prištevamo dedka in babico, partnerja ali partnerico enega izmed bioloških staršev, s katerim otrok ne deli skupnega genskega materiala, in sorodstveno skupino enega izmed staršev, s katerim otrok ne deli skupnega genskega materiala. Med socialne starše, ki praviloma niso vključeni v skupino socialnega sorodstva, čeprav v čustvenem smislu opravljajo dela, ki jih vključuje koncept starševstva, pa štejemo varuške, gospodinjske pomočnice, služkinje, sosede, rejnice ipd. (Zaviršek 2006, 206). »Sorodstvena skupina torej ne temelji na bioloških značilnostih in ni vezana na institucijo zakonske zveze, temveč temelji na socialnih razmerjih bližine, pripadnosti in privlačnosti /.../« (Zaviršek 2006, 205).

Vendar pa širše družbeno okolje v Sloveniji starševstvo in sorodstvo ter prav tako tudi družino enači z biološkimi povezavami, saj se genom še vedno pripisuje velik pomen, ki se v besednih zvezah izraža kot »kri ni voda«, »biti naše krvi« ali »imeti iste gene« (Zaviršek 2006, 206–207; Zaviršek 2009, 4). To nakazuje, da so v naši družbi tradicionalne podobe še vedno zelo prisotne oziroma prevladujoče.

3.3 Vloge udeleženi v odnosu do otroka

Poleg konceptualno razširjenega razumevanja starševstva moramo prav tako razumeti vloge oseb, ki nastopajo v odnosu do otroka. V vsakdanjem življenju pogosto slišimo poimenovanje, ko za roditeljico marsikdo uporabi besede »mama, ki te je rodila«. Beseda mama v te primeru ni primerno in sprejemljivo izrazoslovje, predvsem ne za stroko socialnega dela, roditeljice otrok, posvojitelje in rejnike, poleg tega na ta način izrečene besede pomenijo veliko neznanja na področju dela z roditeljicami.

Ženska namreč po rojstvu otroka ne postane nujno *mama* oziroma starš, temveč je le roditeljica, ki si mora vlogo matere v odnosu do otroka šele pridobiti. Zato je pomembno, da ločujemo na podlagi vlog, ki jih ima ženska ob otroku. Ko zanosi in nosi otroka v sebi, je nosečnica; z rojstvom otroka je roditeljica; ko za otroka skrbi, pa mama. To zaporedje vlog včasih zaradi določenih vzrokov in situacij ne more pripadati eni sami ženski in lahko se zgodi, da nastopa v odnosu do otroka le v vlogi nosečnice in roditeljice, v vlogi matere pa povsem druga ženska (Bevc 1999, 87). Zaradi tega moramo neprimerno izražanje nadomestiti z drugimi ustrežnejšimi izrazi, ki konec koncev pomenijo tudi bistvo vloge, ki jih imata do otroka biološka (roditelja) ter socialna starša (posvojitelja ali rejnika).

Zveza med roditeljico in materjo otroka po mnenju Zavirškove (v Bevc 1999, 87) ni nekaj »naravnega«, torej nekaj, kar bi po naravi moralo pripadati le eni ženski. Vlogi rojevanja in vzgajanja nista neločljivo združeni in po »naravi« nujno dani samo eni ženski. S tem se strinja tudi Henrietta Moore, ki pravi, da »matere niso edini individuumi, ki skrbijo za otroke« (Zaviršek v Bevc 1999, 87). Ko ženska rodi otroka, ni nujno, da bo zanj tudi skrbela in tako prevzela vlogo matere. Oliver ob tem doda še dimenzijo ljubezni kot atribut, ki je v evropski civilizaciji temeljni mehanizem materinskega delovanja: »Če bi bil odnos mati-otrok res naraven in ne družben, potem bi moral biti definiran z živalskim instinktom in ne z ljubeznijo« (Oliver v Švab 2001, 96). To je dokaz, da je materinska vloga družbena in ne naravna v okviru živalskosti in nagonskosti. Enako velja za moškega – otrokovega očeta.

Roditi otroka in zanj skrbeti sta torej dve popolnoma ločeni dejanji. Tudi antropološke študije, ki zavračajo tradicionalni vidik prepletenosti ženskosti z materinstvom in materinstva s starševstvom, dokazujejo, da sta rojevanje otrok in skrb zanje dva popolnoma ločena izvora. »Sfera otrokovega doma se namreč ne oblikuje vedno le ob biološki materi, temveč lahko tudi ob socialni, torej nadomestni« (Bevc 1999, 88). Vloga staršev torej pripada osebama, ki v vseh pogledih skrbita za otroka, pa naj si bosta to biološka starša ali kdo drug.

4 IZVOR GLORIFIKACIJE BIOLOŠKEGA STARŠEVSTVA

Glorifikacijo biološkega starševstva in zavračanje oziroma tabuizacijo in razvrednotenje socialnega starševstva bi lahko iskali v maloštevilnosti slednjega v primerjavi z družinami biološkega sorodstva in poročnih alians. Vendar resnejše študije razkrivajo, da moramo zavračanje socialnega starševstva iskati v bolj kompleksnejših razlogih.

Evropska zgodovina socialnega starševstva je dolga toliko kot zgodovina zakonskih zvez in porok, saj se pojavi kot razmerje, ki razločuje glede na biološke in poročne zveze. Jedrna družina, ki so jo imeli za temelj naselitvene in družbene ureditve, je obstajala že v starem Rimu. Vendar so v tistem času prav tako obstajale že združene ali sestavljene družine, ki so bile po številu in kompleksnosti večje zaradi ločitev in ponovnih porok (Goody 2003, 40).

V predkrščanski Evropi so torej že poznali tudi druge oblike in načine družinskega življenja. Vendar pa ni znano, kakšen status so takrat imeli socialni starši glede na biološke (Zaviršek 2009, 6).

Po letu 400, ko se je začel krepiti vpliv krščanske cerkve, je postajalo razmerje med socialnimi in biološkimi starši veliko bolj jasno in izrazito. Število jedrnih družin je začelo naraščati, saj je cerkvi ustrezala majhna in ekonomsko ranljivejša družina, ločitev je postajala zaradi ekonomskih interesov cerkve prepovedana, ponovne poroke pa so bile dovoljene le še po smrti enega izmed zakoncev (Zaviršek 2009, 6). Goody (2003, 72) ob tem pravi: »To, da zakonske zveze ni bilo mogoče razdreti, je morda prispevalo k temu, da se je okrepila vez med materjo in otrokom in povečal pomen jedrne družine. A mrtvo mater je lahko nadomestila le mačeha, ki nikoli ni mogla biti materina sestra, temveč je morala biti tujka.« V tem primeru je bila socialna mati, s katero se je poročil vdovec z otroki, projekcijsko platno za vse negativne lastnosti, ki jih biološko povezana mati ni smela imeti, saj je bila idealizirana (Zaviršek 2009, 6).

Poleg tega je socialno sorodstvo za otroka praviloma pomenilo grožnjo, konec otroštva, simbol nasilja in zlorab. Cerkev je na ta način vzpostavila tekmovalen odnos med biološko in krušno materjo ter tudi med biološkim in krušnim očetom. Biološka vez je bila in je še vedno varovalo za otroka, nebiološka pa stalna grožnja. To

nakazuje, da je cerkev sistematično glorificirala jedrne družine bioloških sorodnikov in sorodnikov po poročni aliansi, socialno starševstvo in sorodstvo pa zavračala.

S tem je preprečevala različne strategije dedovanja, ki so omogočale sorodstvenim in družinskim skupinam večjo avtonomijo in ekonomsko moč. Vendar cerkev do socialnega sorodstva in starševstva ni bila vedno negativno naravnana, ampak je bila njena naravnost odvisna od njenih ekonomskih interesov. Cerkev je na primer s pridom uporabljala socialno sorodstvo takrat, ko je le-to slabilo velike družine, saj jih je tako lažje nadzorovala. Tako je uvedla duhovno sorodstvo, ki se je imenovalo krstno botrstvo, in je bilo po mnenju Goodyja celo pomembnejše od bioloških staršev: »Te vezi so imele moč, ki je bila podobna moči krvnega sorodstva, saj so botri in botre dali otroku ime, bdeli nad njegovo duhovno blaginjo in postali sorodniki, s katerim se krščenec ni smel poročiti« (2003, 53).

Krščanska cerkev je torej nekatere oblike socialnega sorodstva in starševstva prepovedovala in zatirala, druge pa zagovarjala in spodbujala. A končne posledice njenih pravil in norm so bile, da je uravnavala družinske prakse na načine, ki so tako močno vplivali na to, da so dobile biološke zveze primat nad socialnimi.

5 SOCIALNO STARŠEVSTVO BREZ PRAVNE PODLAGE

Socialno sorodstvo in starševstvo sta bila že od nekdanjih oblik skupnega življenja, kjer so družinske skupnosti vključevale ljudi, ki so bili med seboj povezani tako biološko kot nebiološko. Ta oblika družinskega življenja je bila največkrat neformalna in brez pravne podlage. Za socialno starševanje brez pravne podlage so bile do 20. stoletja značilne varuške, gospodinjske pomočnice in služkinje, ki so svoje delo opravljale več let; najbolj razširjene pa so bile dojilje, ki so za otroke drugih družin skrbele pri sebi doma ali na domu družine (Goody 2003, 86; Zaviršek 2009, 14).

Takšen način oskrbe so združevali tudi z rejništvom, kjer so otroke pogosto že v zgodnjih otroških letih dajali v rejo – včasih sorodnikom, pogosto pa tujcem. Rejništvo je bilo takrat splošno uveljavljeno in pravno gledano manj formalna oblika posvojitve, ki je bila v tistem času prepovedana (zaradi močnega vpliva krščanske cerkve) (Goody 2003, 87).

Prav tako so bile posledice nebiološkega starševstva ekonomske migracije. Generacije delavcev iz socialističnih držav, ki so odhajali v tujino, so po drugi svetovni vojni ob odhodu v zahodne države za krajše ali daljše časovno obdobje prepuščali svoje biološke otroke socialnim staršem. Med nekaterimi otroki in socialnimi starši je obstajala biološka povezava (stari starši, tete in strici), med drugimi spet ne (sosedje).

Socialno starševstvo je bilo včasih plačano, včasih tudi ne. Njegovo trajanje ni bilo omejeno, pogosto pa je trajalo dlje, kot je bilo načrtovano. Zanimivo je, da socialni starši v očeh bioloških niso bili interpretirani kot »socialni starši«, v očeh otrok pa pogosto (Zaviršek 2009, 14). Predvsem je bilo to značilno za revne migrante, ki so se za pomoč pri skrbi otroka obračali na biološke sorodnike, ki so s strani otrok postali njihovi starši. Za starše migrante pa so predstavljali le del neke podporne razširjene družine.

6 REJNIŠTVO IN REJNIŠKA DRUŽINA

Rejništvo predstavlja obliko pomoči biološki družini otroka in začasno neinstitucionalno varstvo otrok. Rejništvo je po Zakonu o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD Ur. l. RS 110/2002, 2. člen) posebna oblika varstva in vzgoje otrok, nameščenih v rejniško družino na podlagi zakona, ki ureja družinska razmerja, ali drugega zakona in je namenjeno otrokom, ki začasno ne morejo prebivati v biološki družini.

Je odgovornost države, da otrokom, ki iz različnih razlogov začasno ne morejo živeti pri svojih bioloških starših, najde družino, v kateri bodo pridobili pozitivno družinsko izkušnjo (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije). Ta nadomestna družina se imenuje rejniška družina, otroku pa zagotavlja pomoč in podporo na poti v odraslost ter stabilno in varno okolje (Zakšek 2006/07, 3). Sestavljajo jo rejnik in vse osebe, ki živijo z njim (Zakonu o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD) Ur. l. RS 110/2002, 2. čl.).

6.1 Namen in ureditev rejništva

Center za socialno delo navaja, da se v rejništvo lahko vključi otroka, ki nima svoje družine, otroka, ki zaradi različnih vzrokov ne more živeti pri starših, otroka, ki živi v okolju, v katerem je ogrožen njegov telesni in duševni razvoj, ali otroka z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, ki mu je potrebno usposabljanje v skladu s posebnimi predpisi.

Do rejništva pride zaradi odvzema otroka biološkim staršem brez soglasja ali s soglasjem. Če bivanje otroka, mladostnika pri starših ali enemu od staršev ni v njegovo korist in je zanj celo ogrožajoče, je odvzem otroka, mladostnika nujen. V tem primeru se ukrep odvzema izvrši tudi brez soglasja staršev. Po odvzemu se sestavi začasno odločbo. Kasneje po ustni obravnavi pa odločba postane dokončna. Do odvzema s soglasjem staršev pa pride takrat, ko se starši strinjajo, da je najbolje za otroka, da živi v drugi družini (Čop v Žagar 2009, 17).

Po oddaji in namestitvi otroka v rejništvo si mora Center za socialno delo prizadevati, da se vzroki, zaradi katerih je bil otrok oddan v rejništvo, odpravijo. Kljub odsotnosti staršev je treba otroku zagotoviti zdravo rast, izobraževanje, skladen osebni razvoj ter usposobitev za samostojno življenje in delo (Novak 2006, 33; Zupančič in Novak 2008).

Ko pa se stvari v biološki družini stabilizirajo oziroma ko so odpravljene vzroki za rejništvo, se otrok ponavadi vrne iz rejniške družine v biološko. Čas, ki je potreben, da se to zgodi, je odvisen od posameznega primera. V določenih primerih je otrok v rejništvu nekaj mesecev, lahko pa tudi več let, kadar mu je v večjo korist rejništvo kot trajna izguba stikov s starši zaradi posvojitve (Novak 2008, 140–141). V tem primeru govorimo o dolgotrajnem rejništvu, čeprav je načeloma mišljeno kot kratkotrajen oziroma začasen ukrep v krizni situaciji (International foster care organisation).

6.2 Zakonska podlaga rejništva

Rejništvo je v Sloveniji zakonsko urejeno z Zakonom o socialnem varstvu, v noveli Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih v petem delu, ki je začel veljati 1. maja 2004, z 2. januarjem 2003 pa je bilo pravno urejeno z lastnim zakonom, in sicer z Zakonom o izvajanju rejniške dejavnosti, in Pravilnikom o pogojih in postopkih za izvajanje zakona o rejniški dejavnosti, ki upošteva predloge in potrebe stroke ter dobre prakse. Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti sistemsko ureja izvajanje te dejavnosti in operacionalizira vsebino dela in naloge udeleženi v rejništvu. Zakon je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve predlagalo državnemu zboru zaradi nujne potrebe po ureditvi področja rejništva, tako zaradi kakovostnejšega izvajanja rejništva kot zaradi zakonsko neurejenega področja tovrstnega varstva otrok. Vsebinsko zakon ne posega v institut rejništva kot obliko družinsko-pravnega varstva mladoletnikov, saj le-to ureja Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Namen zakona je dvigniti kakovost izvajanja rejništva in kakovost rejništva samega, s tem pa nuditi otrokom, ki v rejništvo vstopajo, čim bolj ustrezno obravnavo.

Pri rejništvu namreč ne gre le za to, da otroku, ki iz različnih razlogov začasno ne more živeti pri svojih starših, najdemo nadomestno družino, ampak tudi za odgovornost, da mu najdemo družino, v kateri bo pridobil pozitivno družinsko izkušnjo. Temeljne psihološke pravice otroka je najlažje zagotoviti v

družini, v skupini, ki je otroku hkrati varna in razvidna (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije 2010).

Zakon ureja pogoje, ki jih mora izpolnjevati oseba, če želi izvajati rejniško dejavnost, postopek za pridobitev dovoljenja za izvajanje rejniške dejavnosti, pogoje in postopek za izvajanje rejniške dejavnosti kot edini poklic, prav tako določa normative za izvajanje rejniške dejavnosti, opredeljuje dolžnosti rejnikov in naloge centrov za socialno delo pri izvajanju rejniške dejavnosti, ureja financiranje rejniške dejavnosti ter nekatera druga vprašanja, vezana na izvajanje zakona.

Pogoji, ki jih mora izpolnjevati oseba, ki želi izvajati rejniško dejavnost, so stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, vsaj poklicna ali strokovna izobrazba in polnoletnost. Poleg tega je določeno tudi, kdo ne more biti rejnik, v katerih primerih lahko izvaja rejništvo otrokov sorodnik ter katere osebe se po tem zakonu štejejo za otrokovega sorodnika.

Vse osebe, ki želijo postati rejniki, morajo pridobiti dovoljenje za izvajanje rejniške dejavnosti in biti vpisane v evidenco izdanih dovoljenj pri ministrstvu, pristojnem za družino. Rejnik ima lahko istočasno nameščene največ tri rejence, večje število pa le izjemoma. Dolžnosti rejnika so določene tako v odnosu do rejenca kot tudi v odnosu do rejencevih staršev in centrov za socialno delo. Rejnik mora sodelovati v individualni projektni skupini, ki jo imenuje center za socialno delo in se najmanj enkrat na pet let udeleževati dodatnih usposabljanj.

Rejnik in pristojni center za socialno delo skleneta rejniško pogodbo, s katero se pisno določijo pravice in dolžnosti obeh pogodbenih strank. Zakon določa obvezne določbe rejniške pogodbe, kdaj rejniška pogodba preneha, odpovedni rok ter v kakšnih primerih se rejniška pogodba razveže.

6.3 Zgodovinski okvir rejništva

Slovenija ima dolgoletno tradicijo rejništva. Prvič je bilo rejništvo omenjeno leta 1906 v časopisu *Leibache Zeitung*, ki je poročal o nameščanju otrok v druge družine. »V obdobju po prvi svetovni vojni je bilo veliko otrok brez staršev in rejništvo je poleg domskega varstva postalo pomembna oblika skrbi za otroke« (Milošević 1988, 9).

V stari Jugoslaviji je bilo rejništvo zakonsko urejeno z Zakonom o zaščiti otrok in mladine iz leta 1922. Z zakonom so opredelili, kateri otroci in pod kakšnimi pogoji so nameščeni v druge družine, ter poudarjali, da gmotne razmere ne morejo biti razlog za namestitev otroka v drugo družino. Vsi otroci v rejništvu so bili po tem zakonu pod varstvom države (Vendramin v Milošević 1981, 3).

Mladinski oddelek Ministrstva za socialno politiko je ustanovil Dečji dispanzer ter društvo Dečji in materinski dom Kraljice Marije, ki sta se kasneje združila v Zavod za zdravstveno zaščito mater in otrok. Ta je kmalu postal premajhen za otroke, ki so potrebovali ustrezno pomoč, zato so se leta 1926 začele priprave na organizacijo otroške kolonije v Lukovici pri Domžalah. Od tega leta dalje je zavod nameščal otroke v družine na tem območju, kar je pomenilo začetek organiziranega rejništva v Sloveniji. Rejništvo se je izkazalo za uspešno obliko skrbi za otroka, zato so postopoma organizirali še dodatne kolonije in sicer v Ljubljani in njeni okolici, v Polici pri Grosupljem in v Železnikih.

»Vprašanje rejništva je urejal posebni pravilnik, ki je uvedel strokovni nadzor nad rejniškimi družinami, opredelil finančne obveznosti do njih, določil spodnjo (en mesec) in zgornjo mejo (praviloma tri leta) starosti otrok ob namestitvi in premostitvi iz rejniške družine, kakor tudi usposabljanje rejnic« (Milošević 1981, 3–4).

Med drugo svetovno vojno je bilo rejništvo težko izvedljivo, saj je bila večina kolonij prva leta okupacije z državno mejo ločena od Ljubljane. Rejnice so v glavnem ostajale brez rejnine, vendar so otroke kljub temu obdržale v oskrbi (Vendramin 1977). Rejencem se je v tem obdobju pridružilo večje število otrok partizanov in ilegalcev, ki so jih organizatorji zaščitili tako, da so jih nameščali in pogosto premeščali v rejniške družine. To obliko varstva je organizirala Ana Zihlerl.

Po osvoboditvi se je število otrok, ki so potrebovali varstvo, izjemno povečalo, zato so se začele širiti in razvijati možnosti za zavodsko varstvo otrok. Do leta 1955 je bila skrb za otroke brez staršev in za tiste, ki pri starših niso mogli živeti, zelo neenotno urejena. Otrokom do tretjega leta starosti so bili namenjeni dečji domovi ali rejniške družine, po tretjem letu pa so bili premeščeni v otroške domove. Stalno premeščanje

otroka je imelo negativen vpliv na njihov psihofizični razvoj, saj so »otroci v domskem varstvu trpeli pomanjkanje pristnih odnosov, nege, vzgoje staršev ali rejnikov, kar so pokazale tudi številne raziskave in s tem potrdile, da je rejništvo najprimernejša oblika družbenega varstva otrok« (Milošević 1988, 11). Domove in zavetišča so zato pričeli opuščati.

Prenos pristojnosti s področja varstva družine na občinske odbore je narekovalo ustrežnejše pogoje za družbeno varstvo otrok in mladine. Svet za socialno varstvo Ljudske republike Slovenije (LRS) je leta 1955 izdal posebna priporočila za izvajanje rejništva, kjer so bila izoblikovana osnovna načela za nameščanje otrok v rejniške družine in navodila za organizacijo rejniške službe. Med oblikami družbenega varstva otrok je takrat ponovno dobilo prednost rejništvo.

Velik in kakovosten premik na področju rejništva je pomenil Zakon o rejništvu, ki je bil sprejet leta 1960, temu pa je sledilo postopno ustanavljanje centrov za socialno delo. Delo na področju rejništva se je začelo izboljševati in vključevati tudi druge skupine ljudi, kot so razvojno prizadeti otroci, duševno prizadeti odrasli in starejši ter matere z dojenčki. Rejništvo se je pri nas vse bolj širilo tako glede oseb, ki so potrebovale ustrezno pomoč, kot tudi glede prostorske razširjenosti.

Zakon o socialnem skrbstvu iz leta 1974 je omogočil tudi uveljavitev poklicnega statusa rejnika, kar naj bi olajšalo pridobivanje novih in ustrežnejših rejniških družin. Tako so bili dani vsi pogoji za nadaljnji kakovostni razvoj rejništva kot ena izmed pomembnejših oblik družbene skrbi za otroka, prikrajšanega za roditeljsko ljubezen in skrb.

7 ŽIVLJENJE V REJNIŠKI DRUŽINI

7.1 Metodologija in potek raziskave

V raziskavi sem uporabila kvalitativno metodo raziskovanja, kjer je bil raziskovalni instrument polstrukturiran intervju. Raziskavo sem opravila v mesecu maju 2010 s pomočjo centrov za socialno delo v Ljubljani in njeni okolici, preko katerih sem dobila potrebne kontakte ciljnih oseb za opravljanje intervjujev. Intervjuvala sem izključno le tiste osebe, ki so se na takšen ali drugačen način osebno srečale oziroma se še srečujejo z rejniško dejavnostjo in so seznanjene z njenim sistemom. Uspešno sem opravila sedem intervjujev z rejnicami, med katerimi je bila ena tudi sorodstvena rejnica, in en intervju z nekdanjim rejencem. Vprašanja sem prilagodila vlogi intervjuvane osebe, glede na to, ali je bila oseba rejnica ali rejenc. Čas intervjuvanja se je od posameznika do posameznika razlikoval, in sicer od ene do dveh ur. Imena rejnic in nekdanjega rejenca, ki sem jih uporabila pri analizi podatkov, sem v skladu z Zakonom o varstvu osebnih podatkov spremenila.

Pri intervjujih so me zanimale zgodbe rejnic in nekdanjega rejenca ter njihove izkušnje z rejništvom. V primeru rejnic sem ugotavljala njihove odločitve za opravljanje rejniške dejavnosti in kaj jim ta dejavnost prinaša oziroma kaj jim ta dejavnost pomeni, v primeru nekdanjega rejenca pa sem raziskovala razloge za oddajo v rejniško družino. Pri vseh so me zanimali odnosi med člani rejniške družine in njihova morebitna navezanost in odvisnost drug od drugega. V zadnjem sklopu vprašanj sem pozornost namenila mnenju rejnic in nekdanjega rejenca o tem, ali bi se rejnikom – skozi prizmo vloge starša in opravljanja dolžnosti v vlogi le-te – lahko priznal status socialnega starša. Skozi izkušnje in mnenja intervjuvancev bom na podlagi pridobljenih podatkov ovrgla ali potrdila hipotezo, postavljeno v teoretičnem delu naloge.

7.2 Rezultati raziskave

Rejnice, ki sem jih intervjuvala, imajo trenutno v rejništvu od enega do štiri mladoletne in/ali polnoletne otroke, stare od tri do dvajset let. Rejništvo naj bi sicer trajalo do polnoletnosti, a se glede na stanje otroka in njegove biološke družine lahko tudi podaljša, kadar se rejenec še ne more vrniti v družino ali ni zmožen skrbeti sam zase.

Prva vprašanja, ki sem jih zastavila rejnicam, so bila splošna vprašanja o tem, zakaj so se odločile za rejništvo, koliko časa opravljajo rejniško dejavnost, ali imajo status poklicne rejnice, kaj jim opravljanje rejniške dejavnosti pomeni itd. Ugotovila sem, da so se rejnice za rejniško dejavnost odločile zaradi nadaljevanja tradicije, saj želijo tako kot njihovi predhodniki skrbeti in vzgajati otroke; ali iz preprostega razloga, ker želijo svoje znanje, čas, ljubezen in dom dati nekemu, ki tega v svoji matični družini ne dobi. Po njihovem mnenju je pomembno, da otrok v rejniški družini pridobi vzorce družinskega življenja in sprejme samega sebe kot člana družine, saj sta to dve izmed ključnih vzpodbud za kakovosten osebni razvoj otroka. V rejniški družini morajo rejenci

{ »... dobiti občutek sprejetosti, ljubezen, vzgojo in dober vzgled, po materialni plati pa tisto, kar si otrok sam želi oziroma potrebuje, če je le mogoče v normalnih obsegih, kar pomeni, da ne sme biti prikrajšan za počitnice ali možnost vključevanja v dodatne dejavnosti, kjer se pokaže interes in talent« (Anja, 29 let).

Nekdanji rejenec pa je dodal:

{ »Rejništvo je prostor, kjer razvijaš samega sebe in svoje potenciale« (Matej, 36 let).

Naslednje vprašanje je bilo, čemu rejnice posvečajo največ pozornosti pri skrbi otroka oziroma rejenca in ali se jim zdi tovrstna vzgoja primerna za otroke, ki ne more normalno odraščati v matični družini. Vse rejnice so zatrdile, da je takšna vrsta vzgoje najprimernejša, še posebej zato, ker tem otrokom mnogokrat ostaneta drugi dve

možnosti – posvojitve in vzgoja v zavodih. Posvojitve na eni strani pomeni stalno materialno preskrbljenost in življenje v skupnosti staršev (sicer socialnih) in otrok, na drugi strani pa razmerje med posvojiteljem in posvojencem zakonsko povzroči, da otrok nima več možnosti vrnitve v biološko družino. Vzgoja v različnih zavodih sicer nudi možnost vrnitve v biološko družino, vendar otrok v zavodih ne pridobi ustreznih vzorcev za razvoj, kot sta družinska izkušnja in občutek pripadnosti nekemu, zato rejnice zagovarjajo vzgojo v rejniških družinah kot najboljšo možnost za otroka.

{ »Vzgoja v zavodih se mi zdi industrijska in umetno naravnana« (Barbara, 34 let).

{ »Sedaj imam v oskrbi deklico, ki je pred prihodom v našo družino živela v zavodu. Deklica pravi, da se v družini počuti veliko boljše, saj sedaj ve, da nekemu zares pripada in ima tudi družino« (Katarina, 39 let).

Poleg tega ima rejnik v primerjavi s posvojitvijo in zavodi, dolžnost, da omogoča otroku kakovostne stike z biološkimi starši in z njimi tudi aktivno sodeluje, saj je delo pri rejništvu med drugim usmerjeno v matično družino.

Pri vzgoji in skrbi rejnice posvečajo največjo pozornost šoli in učnim ter praktičnim delovnim navadam (na primer pospravljanje za sabo). Velik poudarek je tudi na otrokovem razvoju, socializaciji, pogovoru (da otrok težav ne zadržuje v sebi), občutku zaželenosti in pripadnosti, torej zdravemu duševnemu razvoju.

{ »Pri otroku spremljava njegove razvojne korake, prilagajava pogovor in igro njegovi razvojni stopnji, delava na njegovi socializaciji z omogočanjem stikov z vrstniki in mu daje občutek sprejetosti in pripadnosti« (Anja, 29 let).

Nadaljnja vprašanja so bila bolj intimne narave. Zanimal me je odnos med rejnicami in rejenci – kako rejnice sprejemajo rejence ter obratno, kako rejenci sprejemajo rejnice, in če so rejenci sprejeli rejnice kot »pomembne druge« oziroma kot starše. Rejnice so svoj odnos do rejencev opredelile kot zelo pomembnega, čustvenega in z veliko ljubezni, kot da bi bili njihovi otroci. Nekatere izmed njih imajo poleg rejencev tudi svoje otroke, a zaradi tega med njimi ne delajo razlik, saj ne želijo dajati občutka,

da so njihovi biološki otroci bolj pomembni od rejencev. Rejence bi namreč na ta način lahko le prizadele.

{ »V naši družini ni bilo stvari, pri kateri bi občutila razliko med mojimi in njihovimi. Kadar smo dobili kakšno vabilo na rojstni dan ali predstavo, smo morali biti povabljeni vsi, drugače ni prišel nihče« (Ana, 37 let).

Enako vrednotenje otrok in rejencev s strani rejnikov je opazil tudi nekdanji rejenc.

{ »Kadar je bilo treba delati, smo delali vsi. Tu ni bilo nobenih razlik« (Matej, 36 let).

Na drugi strani začnejo rejenci, ko se privadijo na novo okolje v rejniški družini, rejnike sprejemati kot pomembne osebe v svojem življenju. Skoraj vse rejnice so zatrdile, da so jih začeli rejenci sprejemati kot starše, le ena je povedala, da jo starejša izmed štirih rejencev, sprejemata kot skrbnico. To je razvidno pri poimenovanju rejnic, saj omenjena dva rejenca rejnico kličeta po imenu, ostali pa »mama« ali »oče« (rejničinega partnerja). Rejenka, ki je bila v času intervjuvanja rejnice prisotna na intervjuju, je ponosno povedala, da ji je rejnica kot mama. Rejenci se zavedajo, da rejniki niso njihovi biološki starši, vendar razumejo razliko med tem, kdo samo nosi status biološkega starša in kdo je tisti, ki dejansko opravlja funkcijo starša.

{ »Svojih bioloških staršev ne poznam. Vem pa, da sta rejnika moja prava starša, prava ata in mama, saj sta dala vse od sebe, da sem se razvil v samostojnega človeka« (Matej, 36 let).

{ »Jaz sem njegova babica in zanj skrbim, ne hčerka, zato ni vredno, da jo kliče mama« (Marija, sorodstvena rejnica, 63 let).

{ »Čeprav vesta, da imata svoje starše in ločujeta med starši in nama, funkcijo starša priznavata nama. Tukaj gre bolj za to, da opravljaš svojo funkcijo« (Ana, 37 let).

Dotaknila sem se tudi vprašanja o tem, kaj rejnice pravzaprav razumejo pod besedo biti starš, in napeljala na vprašanje, ali si želijo zakonsko pridobiti status starševstva na podlagi tega, kako jih sprejemajo rejenci in kakšno funkcijo opravljajo v primerjavi z biološkimi starši rejencev.

{ »Starš je tisti, ki se zaveda svojih dolžnosti in daje ljubezen otroku (Anja, 29 let).

{ »Bistveni pogoj, da je nekdo starš, je odgovornost do otroka« (Veronika, 33 let).

{ »Starševstvo je otroka vzgajati in ne otroka samo roditi. Najprej je ljubezen do otroka, nato pridejo skrb, dolžnosti in tudi strahovi. Če ljubezni ni, potem tudi skrbi za otroka ni. Poleg tega moramo do otroka graditi nek odnos že takrat, ko še sploh ni rojen« (Natalija, 41 let).

Biti starš torej ne pomeni otroka samo roditi, ampak tudi vzgajati, zanj skrbeti in imeti odgovornost. Rejnice si želijo, da bi pri opravljanju svojih dolžnosti zakonsko pridobile status starša oziroma socialnega starša, saj bi imele s tem več pristojnosti in pravic pri opravljanju vsakdanjih stvari (na primer podpisovanje različnih zadev, ki jih lahko podpišejo samo biološki starši).

{ »S statusom socialnega starševstva bi temu ustrezno pridobili nekaj dodatnih pravic, kot so dovoljenje za urejanje različnih zadev, podpisovanje zdravniških potrdil, prehajanje meje brez vpletanja staršev otroka, saj mejo lahko prečkamo le z njihovim dovoljenjem« (Anja, 29 let).

S pridobitvijo statusa starševstva bi se jim, kot opaža nekdanji rejence, posledično olajšalo opravljanje vsakdanjih opravil.

{ »Stvari bi morali prilagoditi praksi. Rejniki bi morali dobiti čim več tehničnih pravic, da se jim olajša delovanje« (Matej, 36 let).

Vendar pa po drugi strani status starševstva prinaša tudi druge pravice, ki niso ugodne za otroka in njegove starše kot tudi ne za rejnike:

{ »To je dvorezen meč. S statusom starševstva resda pridobiš več pravic, kot na primer lahko podpišeš kakšno zdravniško potrdilo, vendar pa s tem biološkim staršem in otroku vzameš motivacijo, da bi se otrok lahko vrnil nazaj v biološko družino« (Natalija, 41 let).

Rejnice si torej želijo pridobiti status socialnega starša, a le do te mere, da bi imele več pravic pri izvrševanju vsakdanjih opravil, saj je tudi v njihovem interesu, da se otrok vrne v biološko družino takoj, ko se situacije v njej stabilizirajo.

Zanimalo me je tudi, kako rejnice in nekdanji rejnec dojemajo biološko starševstvo v nasprotju s socialnim. Prav tako kot pri ostalih vprašanjih se mnenja med rejniciami in rejncem niso bistveno razlikovala. Prav vsi soglašajo s tem, da se biološko starševstvo preveč prioritizira, na socialno pa se pozablja oz. se ga premalo vrednoti.

{ »Biološko starševstvo se preveč poudarja, rejniki pa smo zaradi tega manj vredni« (Veronika, 33 let).

{ »Že po zakonodaji je tako določeno, da je biološko starševstvo bolj vredno, a nikogar ne zanima, kakšne neživljenjske stvari se v teh družinah lahko dogajajo« (Natalija, 41 let).

{ »Biološko starševstvo je preveč opevano. Če nekdo drug sprejme starševstvo, bi se tudi to starševstvo moralo priznati« (Ana, 37 let).

Razlogi, ki so jih navedli rejnice in nekdanji rejnec, zakaj je biološko starševstvo v današnjih časih še vedno tako visoko vrednoteno, ležijo v tradicionalni zakoreninjenosti in katoliško usmerjeni družbi, kjer je biološko nad vsem, ter nerazgledanosti posameznikov, velikokrat prav bioloških staršev otrok, ki so v rejništvu. Anja pripoveduje o biološkem očetu in njegovem odnosu do nje in njenega moža:

{ »... biološki oče nama je zabrusil, naj ne kradeva tujih otrok, saj je on glavni, tisti, ki ga je naredil. To pove veliko o dojemanju biološkosti in socialnosti. Moje

mnenje je, da je ustvariti otroka lahko, težje pa zanj poskrbeti, da je zagotovljeno vse za njegov zdrav telesni in duševni razvoj. Tu je potrebno veliko znanja, potrpljenja in nenehnega učenja, za to pa žal ni primeren vsak« (Anja, 29 let).

Rejniki bi tako morali biti v družbi in zakonodaji sprejeti enako kot biološki starši, saj konec koncev opravljajo enako delo in imajo enake dolžnosti kot biološki starši. A preden bodo posamezniki pri takšnem razmišljanju naredili korak naprej, bo preteklo še veliko časa.

{ »To je miselnost, ki se ne more kar spremeniti. Za to je potreben čas« (Matej, 36 let).

Prav tako bo treba na tem področju še veliko narediti, predvsem pri ozaveščanju javnosti in izobraževanju strokovnih kadrov.

{ »Ugotavljam, da se »biološkost« preveč preferira tudi v vrtcih, kjer je otrok. Potrebno bi bilo ozaveščanje na nivoju stroke in tudi več govorjenja o teh stvareh v medijih« (Ana, 37 let).

7.3 Diskusija

Iz pripovedovanja rejnic je razvidno, da svojo vlogo jemljejo resno, odgovorno in po načelih socialnega dela, a jo kljub svoji strokovnosti opravljajo z veliko ljubezni. Po njihovem mnenju je namreč pomembno, da se otroku, ki ni bil deležen prave ljubezni s strani staršev (zaradi takšnih ali drugačnih razlogov), v novi družini to nujno zagotovi. Ljubezen in vse, kar posledično pride z njo – skrb, vzgoja, dajanje občutka sprejetosti, zaželenosti in pripadnosti – so bistveni elementi, ki prispevajo k zdravemu telesnemu in duševnemu razvoju otroka, s čimer soglaša tudi nekdanji rejnec. Poleg tega rejnice dodajajo, da sta skrb in vzgoja v rejniški družini v primerjavi z zavodi in posvojitvijo najprimernejši obliki vzgoje otroka, ki ne more začasno prebivati v svoji družini. Otrok v rejniški družini namreč pridobi družinsko izkušnjo in vzorce družinskega življenja, ki so pomembna popotnica v nadaljnjem življenju.

Odnosi med rejnicami in rejenci temeljijo na socialno-čustveni povezanosti in vzajemnosti. To čustveno povezanost, ki ne temelji na biološkosti, rejnice izražajo tudi verbalno, saj rejence imenujejo kar »naši otroci«, kljub temu da imajo nekatere izmed njih svoje biološke otroke. Razlik med otroci ne želijo delati, saj bi s tem negativno vplivale na rejence, ki bi dobil občutek »drugačnosti« in nepripadnosti. Rejenci pa morajo vedno imeti občutek, da nekomu pripadajo, oziroma občutek, da so odrasli (rejniki) tisti, ki so za njih »pomembni drugi«. Kljub zavedanju, da rejniki niso njihovi starši, jim vseeno priznavajo to vlogo. Tu je namreč pomembna funkcija in ne status *starša*, ki pripada biološkemu staršem.

Tudi rejnice se strinjajo, da je bolj kot sam status pomembna funkcija in opravljanje dolžnosti v okviru le-te. Svojih dolžnosti rejnice zaradi določenih pravnih omejitev ne morejo opravljati dovolj kakovostno, saj jim po zakonu ne pripada status starša, ki bi jim omogočal več pravic za kakovostnejše opravljanje funkcije. Biološkemu staršem pa, četudi svoje funkcije ne opravljajo v povezavi s statusom, samodejno pripadajo te pravice. Rejnice si zato želijo, da bi pridobile status socialnega starša, a le do točke, ko bi imele več pravic in pristojnosti pri izvrševanju vsakdanjih opravil, saj si zaradi otrok želijo, da bi se nekoč vrnili v biološko družino, kar pa s popolnim statusom starša ne bi bilo mogoče.

Rejnice in nekdanji rejenc v vsakdanjem življenju opažajo, da se biološko starševstvo v primerjavi s socialnim preveč vrednoti in poudarja, socialno pa zapostavlja in patologizira. Razlogi so po njihovem mnenju v tradicionalni in religiozni naravnosti družbe ter nerazgledanosti posameznikov, kjer biološko-genska povezava še vedno prevladuje nad vsem. Poudarjajo, da biološkost nima nobene povezave z ustrežno in kakovostno vzgojo otroka, kjer so nujni odgovornost, potrpljenje in nenehno učenje, česar pa ne zmore vsak. Tu je potrebno zavedanje, da z rojstvom otroka še ne postaneš starš, temveč šele z zavestno odločitvijo, ki pripelje do ustreznega opravljanjem dolžnosti do otroka. Socialno starševstvo se potemtakem v mnogih vidikih premalo vrednoti, biološko pa idealizira. Zaradi tega bi se moral narediti premik pri ozaveščanju ljudi prek medijev in izobraževanju strokovnih kadrov o pozitivnih vidikih socialnega starševstva.

8 ZAKLJUČEK

V zaključku diplomskega dela bom povezala teoretični del z empiričnimi rezultati intervjujev rejnic in nekdanjega rejenca. Zanimal me je položaj rejnikov v primerjavi z biološkimi starši v kontekstu starševstva in opravljanja starševske funkcije ter kaj je dejanski namen in smisel starševanja. Tega sem se dotaknila tako v pravnem kot družbenem okviru.

Socialno starševstvo je kot oblika družinskega življenja ljudi obstajala že od nekdaj. Njena zgodovina je dolga toliko kot zgodovina zakonskih zvez in porok, pa vendar socialno starševstvo med posamezniki ni enakovredno vrednoteno. Pravzaprav je zaradi tradicionalne konceptualizacije in katoliške ideologije »biološkosti« med člani družine socialno starševstvo razvrednoteno in tabuizirano. Ta oblika naj bi namreč ogrožala otrokov razvoj, biološko-genska pa naj bi otroka varovala. Vendar različne prakse pogosto nasprotujejo teoriji. Bolj kot biološka povezanost odraslega in otroka je pomembna socialno-čustvena vez, ki najbolj vpliva na otroka in njegov zdrav razvoj.

Rejnice in nekdanji rejenc, s katerimi sem opravila intervjuje, so mi zaupali svoje izkušnje in razmišljanja o tem. Prav oni namreč najbolj razumejo prednosti socialnih vezi v nasprotju z biološkimi, saj so jih izkusili na lastni koži. Vsi so se strinjali, da biološkost izgublja na pomenu, kadar otrok nima zagotovljenih osnovnih življenjskih lastnosti za zdrav in kakovosten razvoj, ki pa je v največji meri odvisen od socialno-čustvenih vezi. V našem primeru te vezi nudijo rejniki, ki rejencem zagotavljajo ustrezno oskrbo, vzgojo in ljubezen, česar slednji niso bili deležni v matični družini. Poleg tega so rejnice dodale, da je odrasla oseba lahko šele na podlagi čustvenih vezi in opravljanja starševskih dolžnosti do otroka definirana kot pravi starš oziroma socialni starš. To je bilo v teoretičnem delu obrazloženo tudi v podpoglavju Vloga udeleženih v odnosu do otroka, kjer je bil poudarek na tem, da je treba ločevati med pojmom »roditeljica« in »mama«. Zanimivo je, da tudi rejenci ločujejo med omenjenima vlogama in rejnice temu ustrezno poimenujejo (na primer *mama*), kljub zavedanju, da imajo biološke starše. To nam razkriva, kako močne in pristne so čustvene in socialne vezi v primerjavi z biološkimi.

V sodobnem času prihaja do pluralizacije in spreminjanja družinskih ter starševskih praks, vendar temu procesu vzporedno nekatere oblike skrbi in vzgoje za otroke še vedno niso primerno obravnavane. Rejnice in rejnec ugotavljajo, da se biološko starševstvo še vedno preveč opeva in ideologizira, medtem ko se rejnikov kot socialnih staršev, ki to dejansko so, ne priznava in kljub opravljanju dolžnosti ustrezno ne vrednoti. Poleg tega se v rejniških družinah še bolj kot v matičnih poudarja starševska razmerja, saj otroci prihajajo iz družin, kjer tega ni bilo oziroma je primanjkovalo. Rejniki bi v družbenem in pravnem smislu torej morali biti obravnavani kot starši, če ne v vseh pogledih, pa vsaj do točke, kjer bi imeli več pristojnosti in pravic pri kakovostnejšem opravljanju starševskih dolžnosti.

Pomena vlog in funkcij bioloških ter socialnih staršev ne smemo zapostavljati, temveč jim je treba namenjati veliko pozornosti tako v teoriji kot praksi. Starševsko razmerje se ne oblikuje vedno samo ob bioloških starših, ampak tudi ob osebah, ki z otrokom ne delijo genskega materiala. Pomembna je predvsem funkcija in ne status starša, ki pa se v današnjem času še vedno v največji meri poudarja prek tradicionalne zakoreninjenosti in preferiranosti »biološkosti«. Tako lahko potrdim postavljeno hipotezo, da rejniki v družbenem in pravnem smislu zaradi ideologije in favoriziranja biološkega starševstva niso definirani kot starši, čeprav bi si v mnogih pogledih to zaslužili.

9 LITERATURA

1. Bevc, Viktorija. 1999. *Posvojitev otrok: o pogumu in bolečini žensk, ki so oddale otroka v posvojitev*. Ljubljana: DAG grafika.
2. Collins, Randall in Scott Coltrane. 1998. *Sociology of marriage and the family: gender, love, and property*. Chicago: Nelson-Hall.
3. Goody, Jack. 2003. *Evropska družina: zgodovinskoantropološki esej*. Ljubljana: Založba / *cf.
4. *International foster care organisation (IFCO)*. Dostopno prek: <http://www.ifco.info/> (27. marec 2010).
5. Keržan, Dorijan. 2009. Naravno starševstvo? *Socialno delo* 48 (1/3): 131–140.
6. Milošević-Arnold, Vida. 1981. *Rejništvo v SR Sloveniji*. Ljubljana: Višja šola za socialne delavce.
7. --- 1988. Razvoj rejništva v Sloveniji. *Rejniški glasnik* (2): 9–17.
8. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije. 2010. *Kratka razlaga zakona*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/rejnistvo/kratka_razlaga_zakona/ (11. maj 2010).
9. Musek, Janek. 1995. *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.
10. Newman, David M. 1999. *Sociology of Families*. Thousands Oaks (California), London, New Delhi: Pine Forge Press.
11. Novak, Barbara. 2008. Pojasnila k pravni ureditvi rejništva. V *Predpisi o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*, ur. Karel Zupančič in Barbara Novak, 139–159. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

12. Novak, Marko. 2006. Rejništvo. *Pravna praksa* 25 (3): 33.
13. Rener, Tanja. 1995. Družine in ideologije. V *Družina: zbornik predavanj in razprav na osrednjih prireditvah v Sloveniji v letu družine v Cankarjevem domu v Ljubljani*, ur. Jože Ramovš, 129–134. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.
14. Rener, Tanja in Alenka Švab. 1996. Družinski status. V *Mladina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji*, ur. Mirjana Ule, 41–69. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče: Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije, Urad Republike Slovenije za mladino.
15. Rener, Tanja, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
16. Satir, Virginia. 1995. *Družina za naš čas*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
17. Švab, Alenka. 2001. *Družina: Od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
18. Vendramin, Dragica. 1977. Rejništvo kot oblika zaščite socialno ogroženih otrok pri nas od l. 1926–1995. *Vestnik delavcev na področju socialnega dela*, 16 (3/4): 10–15.
19. *Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD)*. Ur. l. RS 110/2002. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zird.pdf (11. maj 2010).
20. *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR-UPB1)*. Ur. l. RS 69/2004. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200469&stevilka=3093> (11. maj 2010).

21. Zakšek, Ana. 2006/07. Kvaliteta življenja odraslih oseb z osebno izkušnjo rejništva. *Rejniški glasnik* (45): 3–18.
22. Zaviršek, Darja. 2006. Zakonska zveza in njene omejitve. V *Prava poroka?: 12 razmišljanj o zakonski zvezi*, ur. Zdravko Kobe in Igor Pribac, 191–210. Ljubljana: Krtina.
23. --- 2008. *Socialno starševstvo kot ključni vidik sodobnih družbenih politik: končno poročilo o opravljenem projektu*. Ljubljana: Mestna občina Ljubljana, Fakulteta za socialno delo.
24. --- 2009. Med krvjo in skrbjo: socialno starševstvo kot širitev koncepta starševstva v današnjem svetu. *Socialno delo* 48 (1/3): 3–16.
25. Zupančič, Karel in Barbara Novak. 2008. *Predpisi o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
26. Žagar, Anja. 2009. *Socialno starševstvo – primer rejništva: diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

PRILOGI

Priloga A: Intervju za rejnice

1. sklop vprašanj:

1. Kaj počnete v vsakdanjem življenju?
2. Koliko otrok imate sedaj v rejništvu?
3. Zakaj ste se odločili postati rejnica? Prosim naštejte razloge.
4. Koliko časa ste že rejnica? Ali ste poklicna?
5. Kaj za vas pomeni biti rejnik oz. kaj vam pomeni opravljanje rejniške dejavnosti?
6. Za koliko otrok ste že skrbeli? Ali so imeli kateri izmed njih posebne potrebe (na primer so bili telesno in/ali duševno moteni)?
7. Kateri je bil najtežji primer rejenca, ki ste ga dobili v oskrbo, in zakaj?
8. Ste kdaj zavrnilo kakšen primer rejenca, ker je bil za vas in vašo družino prezahteven primer?

2. sklop vprašanj:

9. Čemu posvečate največ pozornosti pri skrbi otroka?
10. Ali se po vašem mnenju rejništvo zdi primerna oziroma najprimernejša vrsta vzgoje in skrbi za otroka, ki ne more začasno prebivati v biološki družini, in zakaj?
11. Ali se vam je že kdaj zgodilo, da rejenec ni imel želje po vrnitvi v biološko družino in je želel ostati v vaši oskrbi? Če da, kako ste se soočili s tem in kdo je posredoval pri tem?
12. Kakšne izkušnje in odnose imate z biološkimi starši otroka?

3. sklop vprašanj:

13. Kaj vam pomenijo rejenci? Kakšen odnos razvijete do njih v času izvajanja rejniške dejavnosti?
14. Kakšen odnos razvijejo rejenci do vas v času rejništva?

15. Ali se vam zdi, da vas začnejo rejenci čez nekaj časa dojemati kot »pomembne druge« – kot starše, kljub temu, da v zakonu ni tako določeno?

4. sklop vprašanj:

16. Ali menite, da bi rejniki lahko imeli zakonsko določen status starševstva? In zakaj?

17. Ali je za vas pomembno, da bi pridobili status starša oziroma socialnega starša? In zakaj?

18. Posvojiteljem se s posvojitvijo otroka zakonsko prizna starševske pravice, kljub temu, da niso biološki starši otroka, medtem ko se rejnikom, ki prav tako skrbijo za otroka, starševstvo ne prizna. Ali menite, da so posvojitelji v razmerju do vas – rejnikov – pravično vrednoteni? Ali bi želeli, da se na zakonskem področju kaj spremeni glede tega?

5. sklop vprašanj:

19. Kaj za vas pomeni *biti starš*?

20. Se strinjate s trditvijo, da odrasli postane starš skozi mišljenjski proces in prilagajanje, torej z zavestno odločitvijo, ki pripelje do skrbnega in čustvenega razmerja odraslega do otroka?

21. Vam je kateri izmed rejencev ali vašemu partnerju že kdaj rekel *oče* ali *mama* in kaj vam je oziroma vam to pomeni? Če ne, si želite, da bi Vas kdaj tako poimenovali? Kaj bi vam to pomenilo?

22. Kaj si razlagate pod besedama *oče* in *mama*?

23. So vas že kdaj označili za »nadomestek« bioloških staršev? Če da, kako ste se počutili ob tem? Zakaj mislite, da so vas označili tako?

6. sklop vprašanj:

24. Se vam zdi, da se v današnjem času preveč ideologizira oziroma vrednoti biološko starševstvo, na socialno pa se pozablja oziroma manj vrednoti? In zakaj? (Če da, naj rejnica odgovori še na naslednje vprašanje.)

25. Kdo bi lahko po vašem mnenju spremenil takšno razmišljanje oziroma kaj bi bilo potrebno narediti ali spremeniti, da bi postali socialni starši prav tako pomembni oziroma enako vrednoteni kot biološki?

26. Kakšne izkušnje imate s sprejetostjo v ožjem in širšem okolju (na primer v vrtcih, šolah, itd)? Ali se vam zdi, da ste rejniki in rejenci v družbi stigmatizirani in zakaj?
27. Ali menite, da je s strani države dovolj poskrbljeno za osebe, ki so vključene v rejniški proces (rejence, rejniško družino, matično družino in strokovne delavce)?
28. Ali bi sebe opredelili kot starša v pravem pomenu besede? Ali bi svojo družino opredelili kot družino v pravem pomenu besede?

Priloga B: Intervju za nekdanjega rejenca

1. sklop vprašanj:

1. Kdaj in kako se je začelo rejništvo pri vas?
2. Kakšno je bilo vaše življenje v rejniški družini? Prosim povejte vaše izkušnje, občutke, spomine itd.
3. Ali ste imeli v času rejništva stike z biološkimi starši? Če da, kakšen odnos ste imeli?
4. Kakšen odnos ste imeli/imate z rejniki in ostalimi člani rejniške družine?

2. sklop vprašanj:

5. Ali ste rejnike dojemali oziroma jih dojemate kot svoje starše?
6. Kaj za vas pomeni *biti starš*?
7. Se strinjate s trditvijo, da odrasli postane starš skozi mišljenjski proces in prilagajanje, torej z zavestno odločitvijo, ki pripelje do skrbnega in čustvenega razmerja odraslega do otroka?
8. Ali menite, da bi rejniki lahko imeli zakonsko določen status starševstva? In zakaj?
9. Posvojiteljem se s posvojitvijo otroka zakonsko prizna starševske pravice, kljub temu, da niso biološki starši otroka, medtem ko se rejnikom, ki prav tako skrbijo za otroka, starševstvo ne prizna. Ali menite, da so posvojitelji v razmerju do rejnikov pravično vrednoteni, in zakaj?
10. Ali se po vašem mnenju rejništvo zdi primerna oziroma najprimernejša vrsta vzgoje in skrbi za otroka, ki ne more začasno prebivati v biološki družini, in zakaj?

3. sklop vprašanj:

11. Se vam zdi, da se v današnjem času preveč ideologizira oziroma vrednoti biološko starševstvo, na socialno pa se pozablja oziroma manj vrednoti? In zakaj? (Če da, naj nekdanji rejenc odgovori še na naslednje vprašanje.)
12. Kdo bi lahko po vašem mnenju spremenil takšno razmišljanje oziroma kaj bi bilo potrebno narediti ali spremeniti, da bi postali socialni starši prav tako pomembni oziroma enako vrednoteni kot biološki?

13. Kakšne izkušnje ste imeli/imate s sprejetostjo v ožjem in širšem okolju (na primer v vrtcu, šoli, itd)? Ali se vam zdi, da so rejniki in rejenci v družbi na splošno stigmatizirani in zakaj?
14. Ali menite, da je s strani države dovolj poskrbljeno za osebe, ki so vključene v rejniški proces (rejence, rejniško družino, matično družino in strokovne delavce)?
15. Ali bi svojo rejniško družino opredelili kot družino v pravem pomenu besede?